

ИЗБОРНИ УЧИНАК ПОПУЛИСТИЧКИХ ПАРТИЈА У ЛУЖНОЈ ЕВРОПИ (2013-2020), СЛУЧАЈ ИТАЛИЈЕ И ШПАНИЈЕ

Сажетак: Популизам представља политичку оријентацију која се темељи на пропагирању интереса, захтева и потреба широких народних маса, без обзира на политичку идеологију. Тренд стварања нових популистичких партија у Европи је, током претходних година, био у константном порасту. Главни фактори који доприносе све већој наклоности народа популистичким групацијама су, пре свега, неадекватна финансијска примања грађана и захтеви за већом демократизацијом актуелног политичког система. Лужна Европа је у модерном политичком добу представљала подручје честих политичких промена, где су се партије леве и десне провенијенције смењивале на готово сваком изборном циклусу. Управо таква ситуација је представљала погодну подручје за развој нових популистичких идеја, како десних, тако и левих. Италија и Шпанија су имале сличну историјску подлогу, када је реч о промени власти. Обе земље су прошле кроз фашистичку диктатуру, али су имале и снажне комунистичке покрете, који су претендовали да политичке системе ових држава трансформишу у социјалистичке утопије. Такође, данас ове земље имају репрезентативне популистичке покрете, како на левој, тако и на десној страни политичког спектра, које су утицајне, како у националним Скупштинама, тако и у Европском парламенту. У раду је коришћена комбинована метода, која преодоминантно подразумева компарацију и анализу покрета у две земље, где је детаљно образложена њихова природа и начин деловања. Поред тога, објашњени су разлози њиховог успеха у изборном процесу, како на националном, тако и на европском нивоу. Такође, рад ће садржати корелацију са историјским покретима у земљама, те и објашњење колики су они утицај имали на актуелну политику. Становиште од ког се полази је то да је до ескалације успеха популистичких покрета дошло због незадовољства становништва у Италији и Шпанији, које је историјски утемељено као политичко-економски проблем региона Лужне Европе.

Кључне речи: Популизам, Италија, Шпанија, Европска унија, Изборни процес

* d.piksiades@outlook.com

Карактеристике популизма јужне Европе¹

Разлози због којих долази до пораста популистичких идеја на југу Европе су политичко-економске природе и условљени су великим глобалним променама. Прва таква промена била је Велика економска криза, 2008. године, када је дошло до нагле ескалације популарности популистичких покрета. Ови покрети су временом прерастали у партије које су исказивале претензије према владајућим позицијама, како у земљама широм Европе, тако и у великом броју земаља света. Економска девастација допринела је у великој мери да се изгуби поверење у владајући естаблишмент, где су Владе појединих држава системски проглашаване неспособним да зауставе кризу. То је уједно био и главни аргумент популистичких партија у њиховој борби, која је за циљ имала преузимање власти, поткрепљен обећањима како ће управо они успети да разреше проблеме условљене кризом. Ефекти Велике светске економске кризе одразили су се на европску политичку сцену већ 2009. године, током избора за Европски парламент. Тада је у јужној Европи одзив бирача био подељена, Италија и Грчка имале су већу излазност од просечне², док су Шпанија и Португал имале одзив нижи³ од просечног за тај изборни циклус⁴. Разлика је у томе што су у Италији и Грчкој популистичке партије успеле да остваре запажен успех, чак су обезбедиле и највећи број посланика за своју земљу у ЕП, док су Шпанија и Португал тада још увек нису имале снажне популистичке партије, већ су то били покрети популистичке левице или деснице. Разлог овакве ниске излазности у Шпанији и Португалу било је осликавање незадовољства бирача, који су на тај начин изразили „(...) количину критицизма против владајућих структура” (Malkoroulou, 2009:13). Други значајан догађај, који је утицао на пораст популарности популистичких опција, била је мигрантска криза 2015. године. Налетима миграната са Блиског истока су првобитно биле изложене земље јужне Европе, преодминантно због њиховог географског положаја. Свака од земаља југа континента има излаз на море и острвске територије, те су острва готово свих држава јужне Европе била под највећим ударом надоласећег таласа миграната.⁵ Домицијално становништво на острвима је ово означавало као круцијалан проблем, највише због нереди који су се неретко дешавали на острвима приликом прилива миграната. Управо то је створило „(...)широку несигурност јавности” према мигрантима, а прилику за политички утицај искорис-

¹ Под земљама јужне Европе се у овом случају сматрају Италија, Шпанија, Грчка и Португал. Разлози за то су политички, зато што су све земље чланице Европске уније, и географски, полазећи од становишта да целокупне територије ових држава спадају под регион јужне Европе.

² Италија 65 одсто, а Грчка 52 одсто, просек је био 45,5 одсто бирача.

³ Шпанија 44 одсто, а Португал 36 одсто бирача.

⁴ Просечна излазност на Европским изборима 2009. године била је до сада најниже забележена, свега 45 одсто бирача.

⁵ Када говоримо о ставовима популиста према мигрантима, главна инстанца од које се полази је покушај стварања исламофобије. Карактеристично за десне популистичке партије, они имају тенденцију да на ксенофобан начин створе анимозитет становништву према мигрантима из претежно исламских земаља. Религија је главни аспект који се користи за оправдавање противљења њиховом насељавању на тлу земаља југа Европе.

тале су популистичке партије које су „(...) веома агресивно утицале” на „(...) анти-имиграциону политику и извештавање о истој” (Berry, Garcia-Blanco, Moore, 2015:13). Популистичке партије, биле оне десне или леве, су ову кризу искористиле у циљу прикупљања значајних политичких поена које ће им донети владајуће позиције у матичним државама.

Европа је политички веома дивергентна када су у питању примене политичких идеја. Тако и са популизмом, не карактерише га исти начин деловања у свим деловима Европе. Када је реч о јужној Европи, она дакако има специфичне карактеристике деловања популистичких покрета. Када говоримо о политичкој афилијацији, постоје јасно дефинисани политички поларитети покрета који делују у овом делу Европе. Наиме, доминантно су то левичарски покрети, који своје деловање заснивају на форми аграрног популизма. Разлог пријемчивости народа опцијама на левој страни политичког спектра огледа је у јасно дефинисаном социјално-економском аспекту. Управо то користе лево популистички оријентисане групације како би за себе придобиле што ширу подршку народа. Јужна Европа се сматра једним од финансијски најнестабилнијих региона на континенту, чиме је животни стандард релативно низак у поређењу са развијеним земљама западне Европе. Земље на југу континента деле „(...) висок степен економске неједнакости” који је омогућио деловање и стварање „(...) кооперативних и солидарних организација” (Valdivia, 2019: 290). Управо то је главни фактор који је омогућио партијама лево популистичке провенијенције да успоставе регионалну или државну власт.

Иако их је мање и понекад су слабијег утицаја, постоје и репрезентативни десничарски покрети на југу Европе. Десно популистичке партије су највише на популарности придобиле избијањем Мигрантске кризе, када су почеле са употребом ксенофобичне реторике. Такав приступ им је и помогло у придобијању широке подршке бирачког тела, а у неким регијама и власти. Природа десно оријентисаних популистичких покрета је таква да се темељи на политичком популизму, који се базира на „(...) идејама популистичке демократије” (Пиксиадес, 2020:121). Један од кључних захтева десних популистичких покрета је захтев за већом демократизацијом. Овај аспект чини кључан део реторике десно популистичких покрета, који су неретко уверени у подршку широких народних маса. Као решење виде увођење референдума као основно средство одлучивања о политичкој ситуацији, чиме би успоставили чвршћу власт народа.

Оба поларитета популистичких групација карактерише једна ставка, иступање из идеолошких оквира које пропагирају. Није ретко да десно популистичке партије пропагирају примену веће социјалне правде, а лево оријентисане групације говоре о традиционализму. Суштина оваквих иступа се огледа у придобијању што ширег гласачког тела. Такође, оба поларитета се оштро противе актуелном естаблишменту и сматрају да треба да дође до корених промена.

Популизам у Италији

Популизам представља појаву која се често везује за италијанску политику. Као територија која обилује учесталим политичким променама, Италија представља погодан простор за развој популистичких покрета различитих афилијација. Историја популизма и започела на територији данашње Италије, у Риму. У доба Римске републике је први пут образована групација која се декларисала као популистичка. Та политичка групација, Популари, су се залагали за „(...) интересе сеоског становништва и градског плебса” (Maškin, 2005:201), створивши тако прву форму аграрног популизма. Такође, у полету екстремистичких идеала у првој половини прошлог века, доминантне политичке идеје су се темељиле на десном популизму. Једна од таквих десно популистичких идеја био је фашизам, чији је зачетник Бенито Мусолини. Његова организација, Фаши, је Италији представља „(...) десничарску групу, националистичку, тоталитаристичку и терористичку”, која је користила „(...) организовану физичку силу, довољно снажну да уништи сваку другу јавно испољену концепцију” (Митровић, 1974:205-221). Партија Фаши је били групација која је заговарала популистичку диктатуру и због њеног деловања се, данас, десно оријентисани популистички покрети поистовећују са екстремистичким идеологијама, а популизам се употребљава као дерогативан термин. Након девастације у Другом светском рату, Италија је наставила да буде политички простор у ком су популистичке партије успеvale да васпоставе свој непосредан утицај. Огроман број Влада⁶, смена леве и десне опције у владајућем естаблишменту, била је погодна за популистичке покрете, који су користили нестабилну политичку ситуацију како би се наметнули као владајући фактор. Покрет Социјалиста Италије (MSI), Комунистичка партија Италије (PCI), Фронт Народа (FUQ) су неке од најеминентнијих историјских популистичких партија које су деловале током постратног периода.

Када је реч о актуелној политичкој сцени, Италија има репрезентативне десне, али и леве популистичке партије. На десном политичком спектру су Лига (Lega) и Снага Италије (Forza Italia), док се на левом политичком спектру налази Покрет Пет Звезда (MS5), познатији као ”Пентастелати”.

Лига представља водећу десно популистичку опцију у земљи. Првобитно названа Северна Лига, партија је формирана 1991. године под вођством Умберта Босија. Лига је током година деловања доживела многе политичке промене, највише на идеолошком плану. Најпре је постојала као федералистичка странка, заузимајући се за „(...) аутономију Севера Италије (...) повремено претећи сукцесијом северног дела земље” (Ruzza, Fella, 2009: 5). Челници партије су истицали Паданијански национализам⁷, али је тај наратив одбачен. Лига мења политичко становиште и постаје регионална партија, што догодило када је на чело партије стао Матео Салвини, 2013. године⁸. Иако је партија

⁶ Од 1945. године, Италија је укупан број Влада у земљи био је 61.

⁷ Паданија подразумева област данашње северне Италије.

⁸ По том питању је Лига веома слична класичним популистичким партијама. Традиционално се идеологија лидера странке пресликава на саму идеологију исте. Зато и долази до вртоглавих промена партијских идеја.

сматрана као „(...) идеолошки флексибилна од самих зачетака”, Салвини је направио заокрет од „(...) про-ЕУ до анти-ЕУ партије” где су ставови Лиге „(...) усклађени са идејама Берлусконијеве партије” (Raos, 2019:117). Зато се данас идеолошка платформа партије састоји предоминантно од мешавине федерализма, регионализма, суверенизма и политичког популизма. Идеолошка платформа партије је веома широка, од социјал-либералних ставова, које имају када је у питању економија и слободно тржиште, до готово екстремних конзервативних ставова. Присталице партије су веома разнолике, а томе доприноси и реторика партије. Зато се Лига сматра партијом тзв. „Великог шатора”⁹. Салвини је наметнуо партији анимозитет према емиграцијама и започео идеју економског препорода Италије. Због пропагирања оваквих идеја, Лига је остварила значајан изборни успех на територији целе земље. Интересантно је сагледати методе које Салвини користи за спровођење својих идеја. Наиме, Салвини се ослања на модерну технологију, предоминантно социјалне мреже, као своје средство комуникације са бирачима и ширење идеолошке пропаганде. Због своје активности на популарним мрежама, Салвини је стекао велику популарност међу бирачким телом, те се сматра једним од најутицајнијих корисника социјалних мрежа у Европи, али и свету.

Напред Италија (ФИ) представља најуспешнију популистичку партију у Италији. Формирана 1994. године, идеологија партије је заснована на принципима десног центра, хришћанске демократије и либералног конзерватизма.¹⁰ За разлику од осталих популистичких партија у земљи, ФИ није представљена као партија „Великог шатора”. Неоспорна је чињеница да ФИ јесте партија која жели да обухвати велики број бирача различитих политичких преференција, али су се они ограничили на лавирање око центра идеолошког спектра. Тако да је циљ ФИ да себи приближи присталице окупљене око централистичких идеологија: либерализма, социјал-демократије, централисте, умерене конзервативце, демохришћане и гласаче сличних афилијација. Из тог разлога можемо рећи да ФИ стреми формирању „(...)национал-ауторитарног облика неолиберализма” (Muf, 2019:35). Уз деценијско коришћење популистичке реторике, партија је више него успешно „(...) поларизовала овај политички спектар” (Woods, 2014:41). Заједнично осталим популистичким партијама и ФИ је постојање харизматичне личности на челу партије. Баш као и у осталим популистичким партијама Италије, личност која се налази на челу партије намеће своју идеологију као политику партије. Силвио Берлускони је оснивач и једини председник ФИ, а уједно и некадашњи премијер Италије, у четири мандата. Његова харизма и демагошке способности биле су кључне за постизање изборног успеха и окупљање великог броја бирача око странке, и њене политичке платформе. Зато се Берлускони сматра „(...) прототипом изградње персоналне партије” (McDonnell, 2013:231). Према његовом нахођењу, ФИ је 2009. године расформирана, када је створена коалиција „Људи за Слободу” (ПДЛ)¹¹,

⁹ Познатије и као ”Catch-all” партије. Њима није блиска ни једна посебна идеолошка платформа, већ им је циљ да буду пријемчиве што ширем аудиторијуму и да створе што веће бирачко тело.

¹⁰ Из тог разлога припада групацији Народњака (ЕПП) у Европском парламенту.

¹¹ Il Popolo della Libertà

под вођством Берлусконија. То је урађено када је Берлускони увидео да је популарност ФИ опала, али је инсистирао на поновном формирању партије 2013. године. Од тада, партија учествује на изборима и чини владајућу структуру у неколико регија Италије.

Покрет „Пет Звезда” лево популистичка опција у Италији. Партија је формирана 2009. године, а оснивач, и идејни творац, је Бепе Грило, медијска личност у Италији. Грило је по сопственом нахођењу мењао идеје партије, управо зато долази и до компликација када је реч о позиционирању групације на идеолошком спектру. Наиме, „Пентастелати” нису отворено износили ставове о поларитету своје странке, оставивши тако простор за спекулацију којем идеолошком спектру би странка могла припадати. На самом почетку су се представљали као алтернатива владајућој партији ФИ, чинећи све само да укажу на пропусте владајућих структура. Временом је њихова идеологија више клизила ка левом политичком спектру, демонстрирајући тако обресе социјалног, односно аграрног популизма. Временом су Пентастелати покушали да се позиционирају као либерали, када су затражили приступ групацији АЛДЕ¹² у Европском парламенту. Ипак, одбијени су због неподударности и сумње у идеолошка становишта. Због дискутабилних идеолошких становишта, Пентастелати се најчешће означава као партија „Великог шатора”. Пентастелати упућују критике европском естаблишменту, али никада се нису залагали за излазак из Европске уније, што их чини благим евроскептицима. Једна од одлика Пентастелата јесте то што не желе формирање класичне партијске структуре јер, као и већина лево популистичких партија, не желе да буду „Заробљеници својих постполитичких догми” (Muf, 2019:33). Зато је кључних тачака у програму Пентастелата је захтев за већом демократичношћу, који примењују и у самој партијској структури. Унутар партије је направљен систем да се за одлуке пита сваки појединачан члан партије, гласајући преко интернет портала. Оваква идеја постала је позната као Е-демократија¹³. Интересантно је становиште и то да нема „двомандатних функција”. Наиме, ако је неко учествовао у власти, парламентарном или било ком другом виду политичког деловања, има право на само један мандат. У случају прелазног резултата на наредним изборима, структура чланова парламента се у потпуности мења.

Популизам у Шпанији

Популизам у Шпанији има знатно краћу историју од популизма у Италији. Упркос томе, током претходног века, обе земље су имале сличан развојни пут, када је реч о ескалацији популизма. Наиме, популизам у Шпанији се јавља тек у XX веку, у периоду након Првог светског рата. Тада су утицај имала два

¹² Групација у Европском парламенту која окупља либерале и либерал-демократе, данас носи име „Обновимо Европу” (Renew Europe, RE).

¹³ Е-демократија, у случају Пентастелата, подразумева опште гласање за сваку одлуку, сваког појединачног члана. Све одлуке, од спровођења закона, креирања идеолошких платформи, до формирања коалиција и уласке у групације, се изгласава преко интернет портала партије.

дијаметрално супротна популистичка покрета, социјалистичко-аграрни на левој страни, и тоталитарно-политички на десној страни политичког спектра. Ескалација популистичких покрета дошла је до изражаја током Шпанског грађанског рата¹⁴, који је „(...) довео сместа до међународних заплета и проблема” (Попов, 2015:280). Након сукоба, власт је преузела десно оријентисана популистичка опција, фашистичка партија Франциска Франка. Заводећи популистичку диктатуру, период Франкове власти трајао је све до 1975. године. Међутим, воспостављањем демократског система у Шпанији, поново се легализује рад партија различитих провенијенција, и тада долази до поновног окупљања, али и удвајања, покрета аграрног и социјалног популизма. Овакве групације нису оствариле значајан изборни резултат све до друге деценије XXI века, када су доживели различите промене у свом политичком приступу¹⁵. Главни разлози великог успеха популизма у Шпанији били су „(...) економски проблеми, велика незапосленост, мањак поверења у традиционалне политичке партије и корупција” (Ribera Paúa ,2018:3). Шпанија представља и једну од најзадуженијих земаља евро-зоне, која дуги низ година има озбиљне економске потешкоће. Партије социјал-аграрног популизма су искористиле то као предност у стварању широког бирачког тела, и успеле су да доживеле велику популарност. Избијањем мигрантске кризе, почело је удвајање традиционално конзервативних партија. Наиме, чланови класичних конзервативних партија нису подржавали политику актуелне власти према решавању статуса миграната. Зато је дошло до разлаза у многим партијама, од којих је свакако најутицајније било отцепљење у владајућој Народној партији (ПП).

Представник левог популизма у Шпанији је партија Подемос, док се партија Вокс налази на десној страни политичког спектра.

Подемос¹⁶ је формиран 2014. године као политичка партија у Шпанији. Чланови оснивачи ове политичке партије су се издвојили и некада велике коалиције ”Уједињена Левица”, која је почела да губи популарност. Група активиста која је формирала партију Подемос припада академској заједници, састојећи се тако преодминантно од професора са различитих Универзитета у Шпанији.¹⁷ Из тог разлога, Подемос покушава да спроводи енциклопедистичко-теоријску политику, која се темељи на идејама Славоја Жижека, Ернеста Лаклауа и многих других лево оријентисаних теоретичара. Анализирајући природу покрета, Подемос се залаже за форму аграрног популизма, која подразумева радикалну социјалистичку политику, како у економском смислу, тако и у идеолошком. Подемосова социјална политика састоји се и од преузимање либералних становишта, као што су слобода и једнакост, а партија практикује и преузимање конзервативна становишта, која подразумевају стварање већег суверенитета у оквиру националне државе. Подемос неретко иступа критички

¹⁴ 1936-1939. године.

¹⁵ Једна од ствари својствена за популистичке партије је константна промена структуре, идеологије и вођства партије. Од 1975. године, многе партије су нестале, промениле се или удружиле са неком другом групацијом.

¹⁶ Назив партије у преводу са шпанског језика значи ”Можемо”.

¹⁷ Сам председник партије, Пабло Иглесијас Турион, је професор на одсеку политичких наука Универзитета у Мадриду

према Европској унији и њеним институцијама, али никада нису заговарали иступање из Европске заједнице. Таква политика би их сврстала у групу благих евроскептика. Економска политика партије подразумева помоћ домаћој привреди и формирање мањих пореза. Суштина популизма који спроводи Подемос се огледа „(...) не у имању практичног идеолошког становишта, већ логике дискурса” а то подразумева „(...) политичку конструкцију која се допуњује различитим идеологијама” (Zarzalejos,2016:3). Интересантно је да Подемос никада не излази на изборе самостално. Они су увек у коалицији са другим политичким организацијама, најчешће са ”Уједињеном Левицом”. Председник партије, Иглесијас, припада радикално левој фракцији партије, у складу са којом је и успоставио идеологију Подемоса. Његови ставови су отворено републикански, те се и партија залаже за формирање републиканског државног уређења и аболицију монархистичке власти. Иглесијас је своје идеје је формирао по угледу на ставове италијанских комуниста. Због својих успеха последњих година, Подемос је значајно утицао на политику Шпаније у намери да „(...) трансформишу шпански политички простор” (Muf, 2019:32).

Вокс¹⁸ представља десно популистичку опцију на политичкој сцени Шпаније. Формирана од чланова Народне партије који су иступили из странке, 2014. године, Вокс преобладајно заузима позицију умерено десне опције на политичком спектру. Међутим, ако сагледамо политичке и економске ставове, партија је пример десног политичког популизма. Разлог разлаза са Народном партијом је био највише по питању Каталонског и Баскијског сепаратизма, што чланови Вокса сматрају нарушавањем уставног поретка земље. Идеологија Вокса се базира на конзервативном политичком становишту, али либерално економском моделу. Када су политички ставови у питању, Вокс недвосмислено заступа идеје традиционализма, национализма и организационизма, а у мањој мери и ауторитаризма. Економска политика партије се темељи на нечему што се често назива ”Либералним популизмом”¹⁹. Поред наведених идеја, Вокс се залаже и за „(...) смањења пореза, ограничењу земљишних поседа и парцијалној приватизацији пензионог система” (Rubio-Pueyo,2019:10). Председник партије је некадашњи функционер Народне партије, Сантијаго Абаскал.

Изборни успех на регионалним и националним изборима (2013-2020)

Републички избори у Италији представљају један од највећих изборних процеса у Европи, која броји преко 45 милиона бирача.

На републичким изборима 2013. године, наступале су идеолошки широке коалиције. Две највеће биле су коалиција левице, „Италија-заједничко добро” (Italia- Vene Comune) и традиционална коалиција десног центра (Coalizione

¹⁸ На шпанском језику ”Глас”.

¹⁹ Ова економска идеја подразумева концепт отвореног тржишта и слободне флукуације економских добара. Управо зато се партије које су економски означене као либерално-популистичке не сматрају чврстим евроскептицима, већ само то демонстрирају у политичком смислу.

di centro-destra)²⁰. Управо је та Коалиција десног центра у свом саставу имала популистичке партије ФИ и Лигу. Обе партије су доживеле промене пре самих избора²¹. Носилац листе је био оснивач коалиције, Силвио Берлускони. Политика коју је коалиција десног центра обећала да ће спроводити, темељила се на идејама које је Берлускони успоставио²². Пентастелати су излазили самостално на изборе, а своју кампању су темељили на спровођењу интернет пропаганде. Када говоримо о резултатима избора, коалиција левице је однела победу са 31 одсто гласова, док је коалиција десног центра била на другом месту, са нешто више од 30 одсто гласова. Велико изненађење су направили Пентастелати, који су освојили самостално 23 одсто гласова, чиме су успели да уђу у састав владајуће коалиције.²³

Пет година касније, 2018. године, коалиције нису промењене. Једина разлика је била у томе што је Матео Салвини сада био носилац листе коалиције десног центра, уместо Силвија Берлусконија. Овај изборни циклус је био представљао прекретницу у италијанској политици. Земља је била погођена доласком великог броја миграната са блиског истока, а актуелна власт није имала адекватне механизме да се избори са овим проблемом. Своју кампању на том проблему је базирала Савинијева Лига. Уврштавање овог проблема у своју политичку платформу је био један од кључних разлога зашто су успели да остваре велику победу на изборима. Наиме, коалиција око десног центра је освојила 37 одсто гласова, лева коалиција 23 одсто гласова, док су Пентастелати самостално освојили 32 одсто гласова бирача. Након ових избора, формирана је прва у потпуности популистичка Влада у Европи, између представника Лиге, ФИ и Пентастелата.²⁴ Реорганизацијом владајуће структуре, 2019. године, Лига и ФИ нису више учествовале у власти на републичком нивоу.

Регионални избор у Италији представљају подједнако важан политички догађај као и републички избори. Разлог за тако нешто је број регија, којих има 21, али и велика аутономија које оне поседују. Разлика у односу на републичке изборе је та што се, због броја регија и велике аутономије, не поклапају сви изборни циклуси²⁵. Пентастелати су на регионалним изборима 2013. године оствариле релативан успех. Нигде нису успели да уђу у састав владајуће коалиције, али су успели да обезбеде места у сваком од регионалних парламената, који су тада имали изборе. Изборни учинак Пентастелата се крећу од 11 до 38 одсто гласова.²⁶ Лига је, као члан коалиције десног центра, остварила знатно бољи успех од Пентастелата. Наиме, они су формирали власт у 4 од 7

²⁰ Идејни творац ове коалиције био је Силвио Берлускони, који ју је основао још 1994. године. Током изборних циклуса, коалиција је доживела мање промене у погледу странака које је чине.

²¹ ФИ је опет успостављена, а Лига је променила председника, преузео је Матео Салвини, који је направио драстичан заокрет у политици партије.

²² То су номинално биле идеје лавирања између левог центра ка десном центру, али коренитим променама у Лиги, али и уз укључивање других конзервативних опција као што је "Италијанска Браћа", коалиција се проширила више ка десници.

²³ Резултати избора: <http://recursoselectorales.org/it/senate.php?election=2013>

²⁴ Резултати избора: <http://recursoselectorales.org/it/2018/senate.php?region=>

²⁵ Према сада већ устаљеном правилу, 21 регија има изборе распоређене у три годишња циклуса (2018,2019,2020. представљају актуелну структуру власти у регијама)

²⁶ Највише у Молисеу, а најмање у Фријули-Венеција Ђулија.

регија које су учествовале на изборима.²⁷ Успех Лиге се кретао од 32 до 57 одсто гасова.²⁸ Регионални избори 2014. године одржавали су се у још шест регија Италије. Током избора у ових шест регија, популистичке партије нису имале запажен успех. Наиме, коалиција десног центра имала је представнике у власти две регије из претходног мандата²⁹, али су у обе регије поражени. Коалиција десног центра није освојила више од 39 одсто гласова³⁰, и тада су их из владајућег естаблишмента у регијама истиснуле коалиције левице и центра. Пентастелати су такође остварили релативно лош резултат, не учествујући у власти ни у једној регији, а освојивши највише 21 одсто гласова бирача³¹. Наредни регионални избори одржани су 2015. године, где су се бирали представници седам регија. Коалиција десног центра је успела да задржи своју управу у Венету, где је власт имала Лига, али и да преузме Лигурију од Коалиције левог центра. Упркос успеху у ове две регије, коалиција десног центра је изгубила власт у Кампањи, где је на владајућу позицију дошла коалиција левог центра. Пентастелати нигде нису успели да формирају власт, њихов учинак се кретао од 11 до 24 одсто гласова.³² Наредни циклус регионалних избора почео је 2018. године, када су били избори у седам регија. Коалиција десног центра је желела да освоји регије на северу земље, где им је било и највеће упориште. То су и успели, јер су чак у пет регије постали владајућа коалиција³³. Пентастелати поново нису успели да се наметну као владајућа структура ни у једној од регија. Регионални избори 2019. године одржани су у пет регија, које су све биле под управом Коалиције левог центра. Међутим, Коалиција десног центра је успела да освоји власт у чак четири од пет регија.³⁴ Пентастелати су поново остали без регионалне власти. Последњи регионални избори одржани су почетком 2020. године, непосредно пред избијање пандемије Ковид-19. Они су одржани у свега две регије³⁵. Коалиција десног центра је освојила власт у Калабрији, док је коалиција левог центра задржала власт у регији Емилија-Романја. Након ових избора, Коалиција десног центра је постала најзаступљенија регионална коалиција у Италији, а Лига најбројнија партија на регионалном нивоу, са чак пет председника регија.

Шпанија³⁶ је, за разлику од Италије, имала нешто више изборних циклуса на републичком нивоу у периоду 2013-2020. Први од таквих је одржан као редован, 2015. године³⁷. Од популистичких партија је на изборима је

²⁷ Ломбардија, Фријули-Венеција Ђулија, Аоста и Трентино.

²⁸ Најмање у Лацију, а највише у Фријули-Венеција Ђулија

²⁹ ФИ је имала председнике регија Сардинија и Абрузо.

³⁰ У регији Сардинија.

³¹ У регији Пијемонт.

³² Најмање у Венету, највише у Лигурији.

³³ Ломбардија, Фријули-Венеција Ђулија, Аоста и Тренто су припале Лиги, док је ФИ освојила Молисе.

³⁴ Абрузо, Басиликата, Пијемонт и Умбрија, само на Сардинији нису успели.

³⁵ Седам регија очекује изборе у септембру.

³⁶ У Шпанији је готов постала традиција да свака изборна листа има другачији слоган у сваком изборном циклусу. Поред слогана, веома битан аспект избора у Шпанији су дебате, на које се спорадично одазивају партије које учествују на изборима.

³⁷ Резултати избора: <http://www.historiaelectoral.com/e2015.html>

учествовао само Подемос³⁸. Партија Подемос је наступала у широкој коалицији левих странака, чији је слоган био „Земља са Вама. Можемо” (Un país contigo. Podemos). Интересантно је да су чланови Подемоса учествовали у готово свим дебатама³⁹, тачније у осам од девет, које су биле преношене преко националне телевизије или друштвених мрежа. Уједно, ово су били први избори за Подемос, и остварили су велики успех. Захваљујући левичарској коалицији, освојили су преко 20 одсто гласова, што им је гарантовало 65 места у Скупштини Шпаније. Наредни, ванредни избори, одржани су 2016. године⁴⁰. Подемос је излазио у оквиру широке коалиције левице, као и на претходним изборима, али са новим слоганом, „За уранак државе” (La songrisa de un país). Успех се није драстично променио, освојили су 21 одсто гласова, што им је сада гарантовало 70 места. Ипак, и у наредном сазиву је коалиција остала у опозицији, али уз подршку формирању нове Владе Маријана Рахоја из Социјалдемократске партије. Наредни избори били су 2019. године, у априлу⁴¹, када је од популистичких партија учествовао и Вокс. Подемос је поново учествовао у склопу широке коалиције левице, док је Вокс самостално наступио. Слоган Подемоса био је „Ти пишеш историју” (La historia la escribes tú), док је Воксов био „За Шпанију” (Por España). Што се дебата тиче, Подемос је учествовао у свих девет, док је Вокс наступао у свега четири. Подемос није доживео успех на изборима, обезбедивши свега 42 места у парламенту, са 14 одсто гласова, док је Вокс освојио 10 одсто гласова, односно 24 мандата. Избори су поновљени због немогућности формирања владајуће коалиције у новембру исте године⁴². Коалиција Подемоса остаје иста и излази су са слоганом „Влада са тобом” (Un Gobierno contigo). Вокс поново излази самостално са слоганом „Шпанија заувек” (España siempre). Обе партије су учествовале у свим дебатама, којих је било четири. Подемосов изборни резултат је наставио да опада, освојивши 12 одсто гласова и 35 мандата у парламенту, док је Вокс остварио резултат од 15 одсто и 52 мандата. Упркос свему, Подемос данас чини владајућу коалицију у земљи, а председник партије, Иглесијас, је на месту министра социјалних права.

Када је реч о регионалним изборима, Подемос није имао велики утицај, у првом регионалном изборном циклусу, колико је имао на републичком нивоу. Наиме, партија Подемос, на регионалним изборима 2015. године, нигде није остварила победу. Распон подршке се кретао од 8 до 20 одсто гласова бирача.⁴³ Учинак на наредним локалним изборима је био релативно успешнији. Подемос је успео временом да се наметне као компететивна снага у шпанском политичком систему, те је партија успешно осигурала и учешће у власти појединих регија након избора 2019. године. Када погледамо проценте бирача који су се одлучили да гласају за Подемос, примећујемо да су лошији него у

³⁸ Вокс први пут партиципира у електоралном процесу тек 2019. године.

³⁹ У Шпанији се, од успостављања демократског система, практикује одржавање дебата непосредно пре генералних избора.

⁴⁰ Резултати избора: <http://www.historiaelectoral.com/e2016.html>

⁴¹ Резултати избора: <http://www.historiaelectoral.com/e2019.html>

⁴² Резултати избора: <http://www.historiaelectoral.com/e2020.html>

⁴³ Најмање у регији Екстрамадура, а највише у Арагону.

претходном циклусу, крећући се од 3 до 11 одсто гласова бирача.⁴⁴ Упркос томе, Подемос је подржао формирање социјалистичке власти, на челу са партијом ПСОЕ, у чак шест регија.⁴⁵ На изборима 2019. године је први пут учествовала и десно популистичка опција, Вокс. С обзиром на прво учешће у изборима за регионалне парламенте, није постојала могућност рефлексije на претходни изборни циклус, а учинак Вокс-а био од 2 до 10 одсто.⁴⁶ Изненађујуће је и то да је Вокс остварио и значајан успех у Мадриду, где су обезбедили 8 одсто гласова. Када је реч о регионалној власти, партија Вокс нигде није формирала владајућу већину, али је у три регије подржава⁴⁷ власт. Интересантно је да су то биле коалиције странака окупљене око Народне Партије, од чијих незадовољних чланова је Вокс и настао.

Изборни успех на изборима за Европски парламент (2014, 2019)

Када говоримо о изборном процесу за Европски парламент, он се готово увек значајно разликује од избора за локалне или државне представнике. Наиме, многе земље као свој примарни интерес стављају представљање партија у националним парламентима, а такав је случај и са Италијом и Шпанијом. Далеко мање пажње се поклања наднационалном изборном процесу. Ова два изборна процеса су потврдила констатацију да је „(...) очито десни популизам проблем пре свега земаља имиграције” (Stojiljković, 2014:145).

Пример Италије⁴⁸ то показује. На изборима 2014. године, владајућа партија, ПД, је поново остварила успех⁴⁹. Када сагледамо учинак популистичких партија, оне нису придале велики значај овом изборном процесу. Наиме, кампања за Европске изборе није била агресивна као што то бива са изборима за парламенте у земљи. Пентастелати су водили кампању преко интернета, а припадали су популистичкој групацији ЕФДД⁵⁰. Они су остварили значајан успех од 17 места, чиме су рангирани као друга најснажнија партија у овом процесу. Лига је излазила у оквиру групације независних, и освојила је свега 5 мандата. ФИ је представљала ЕПП, као и претходних година, а у уској коалицији са омањим странкама десног центра, обезбедили су свега 13 места у ЕП. Ипак, наредни циклус избора, 2019. године, био је знатно другачији. Како је Лига постала доминантна партија у већем делу земље, одлучили су да своју националну политику спроведу и на нивоу ЕУ. Формирана је нова групација у ЕП, коју је предводио Матео Салвини, под називом Идентитет и Демократија (ИД). Кампања ове групације заступала је идеје као што су „потпуно заустав-

⁴⁴ Најслабији резултат у Кантабрији, а најбољи у Астурији.

⁴⁵ Арагон, Балеарска острва, Канарска острва, Ла Риоја, Навара и област Валенсија.

⁴⁶ Најмање на Канарским острвима а највише у Мурсији.

⁴⁷ Андалузија, Мадрид и Мурсија.

⁴⁸ Резултати за електоралне процесе 2014 и 2019:

<https://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-it-2014.html>

<https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/national-results/italy/2019-2024/>

⁴⁹ Освојила 31 од 73 места у ЕП.

⁵⁰ Европа Слободе и Директне Демократије

љање илегалних миграција, чвршће европске границе, обнова суверенитета чланица ЕУ и заштита европске културе.” (Милутиновић, 2019:25) Колико је Лига битно схватила ову кампању показује и скуп у Милану, где је одржан последњи митинг групације пред изборе. Такав агресиван приступ им је на крају и омогућио прво место на изборима у Италији, где су освојили 28 мандата. Пентастелати нису одступали од својих идеја е-политике, те су кампању поново водили искључиво преко друштвених мрежа, наступивши овог пута испред групације независних. Таква кампања им је обезбедила 14 места, док је ФИ освојила 6, као чланица ЕПП групације. Очекивања која су прављена за претходни изборни циклус, 2014. године, да „(...) национал-популистичке партије у великом броју чланица (...) постају привлачне и за досадашње гласаче левице и левог центра” (Stojiljković, 2014:137), су се обистинила на овим изборима. Лига је успела да образује широко бирачко тело, које јој је и омогућио да преузме позицију најзаступљеније партије у земљи, када је реч о ЕП.

Шпанија⁵¹ се не разликује много од Италије по питању ентузијазма политичких партија за Европске изборе. Предоминантно се припремају за националне и локалне изборе, који партијама представљају далеко већу важност од избора за ЕП. Међутим, како је изборни циклус за Европски парламент, 2014. године, пратила тешка ситуација у земљу, највише зато што су били „(...)погођени кризом и мерама штедње” (Stojiljković, 2014:137), ситуација је почела да се мења. Очекивао се релативно добар резултат популистичких партија у Шпанији, највише због социјал-економске кризе. У изборном циклусу 2014. године, Подемос је наступао у оквиру групације Левице (ГУЕ), и освојили су свега 5 мандата. Политика за коју су се залагали на овим изборима није била пријемчива гласачима, те нису испуњена очекивања да популистичка партија у Шпанији оствари значајан успех. На наредним изборима, 2019. године, Подемос је наступао у оквиру коалиције странака левице. Коалиција је названа ”Угал” (Coal), и представљала је широк спектар идеолошких ставова. Највише је доминирао социјалдемократски став, али било је и зелене политике. Зато и нису наступали у заједничкој групацији, већ је то била фузија партија из групације ГУЕ и ЕГА (Европска Зелена Алијанса) Ова коалиција није остварила значајан успех, обезбедивши свега 6 мандата за будући Европско парламент. По први пут је на изборима учествовао и Вокс, као представник Европских Конзервативаца и Реформиста (ЕЦР), када су освојили 3 мандата. Веома је занимљиво и да је Мадрид постао велико упориште Вокс-а, где је сконцентрисана највећа количина њиховог бирачког тела. Успеси популистичких партија, наручито Подемоса, показали су да у Шпанији све озбиљнија постаје „(...) идеолошка криза традиционалних партија” (Петровић, 2019:119)

⁵¹ Резултати за Шпанију:

<https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/national-results/spain/2019-2024/>

<https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/national-results/spain/2014-2019/constitutive-session/>

Закључак

Економски и политички проблеми су постали све учесталија појава у Европи, чиме је отворен пут за стварање све више популистичких партија. Чињеница је да су популистичке партије доживеле велику популарност у претходној деценији и очекује се да ће њихов утицај наставити да расте у наредним годинама. Наведена констатација се посебно односи на југ континента, где је учесталост економско-политичких проблема присутна готово три деценије. Ипак, поставља се питање деловања популистичких партија и начин њиховог партиципирања на будућим изборима. Италијански десни популисти су урадили на националном нивоу нешто што није успело ни једној другом популистичкој опцији у Европи, како на националном, тако и на нивоу Европске уније. Кључ њиховог успеха се, пред реторике, огледао и у удруживању са сродним партијама. Појединачно они не освајају запажен успех, али као коалиција могу бити утицајан фактор и постати саставни део владајуће коалиције, или чак самостално формирати Владу. Слично је и у Шпанији, где левичарски Подемос учествује у широкој коалицији и остварује успех уз помоћ мањих странака и савеза. Када говоримо о ширењу идеје, односно начину преношења међу народ, популистичке партије су значајно унапредиле методе пропагирања. Посебно посматрајући Пенастелате у Италији, они се ослањају на социјалне мреже и дигиталне платформе за пласирање своје политичке пропаганде. Традиционалне партије су готово запоставиле овај вид комуникације, док су популистичке фракције то искористиле као велику предност да дођу до подршке широких народних маса. Данас, када погледамо област политике на било којој од друштвених мрежа, видећемо да далеко предњаче популистичке опције, као и да њихове идеје обухватају највећи аудиторијом.

Историјска паралела са популистичким партијама у Италији и Шпанији није толико утемељена. Када сагледамо најскорију прошлост популистичког деловања у Италији и Шпанији, она се у највећој мери своди на фашизам и фракције комунизма. Како су обе идеологије биле деструктивне по земље које су их примењивале, природно је да популистичке партије у Италији и Шпанији не подржавају такву врсту политике. Управо зато су се и дистанцирали од тековина таквих идеологија, практикујући више класичне идеологије са проширеним спектром деловања.

Последњи изборни циклус у Италији је показао да су већински анулиране традиционалне политичке опције, како на националним нивоу, тако и у многим регијама. Наиме, десничари су ретко имали власт на југу земље, то је обично било резервисано за леве опције на политичком спектру. Међутим, током последњег изборног циклуса, политичка подела се значајно променила. Најзаступљенији разлог томе је свакако мигрантска криза, која највише погађа Калабрију, Сицилију и остале јужне регије земље, а коалиција десног центра нуди решења за такве проблеме. Слично је и у Шпанији, где традиционалне партије, као што је Народна партија, у регијама погођеним мигрантском кризом губе наклоност народа. Додавши на то и економски фактор, добијамо пра-

ву слику успеха популистичких партија. Готов у свим регијама где је просечна зарада мања од националног просека, популисти освајају власт. Незадовољство становништва представља један од највећих проблема целе Европе, а поготово њеног јужног дела. Ескалација различитих криза се наставља, а поверење у традиционалне, идеолошке партије значајно опада. Такође, поверење према ЕУ се смањује, чиме политичка платформа класичних партија почиње да буде све мање пријемчива. Евроскептичност, била она мека или тврда, експоненцијално расте, а са њом можемо претпоставити и да ће успех популиста наставити да ескалира у наредним годинама.

Генералан проблем популистичких партија на изборима за Европски парламент, биле оне десно или лево оријентисане, представља њихова разуђеност. Оне не доприносе циљу за који се залажу на националном нивоу, већ доприносе популарности традиционалних групација у оквиру ЕП. Разуђеност је главни разлог зашто популистичке групације нису никада представљале битан фактор у формирању Европске Комисије или било ког другог тела ЕУ.

Литература:

1. Berry, Mike ,Garcia-Blanco, Inaki, Moore, Kerry, (2015). *Press Coverage of the Refugee and Migrant Crisis in the EU: A Content Analysis of Five European Countries*, Cardiff School of Journalism, Media and Cultural Studies, Cardiff.
2. Valdivia, Pablo (2019), Narrating crises and populism in Southern Europe: Regimes of metaphor, *Journal of European Studies*, Vol. 49, SAGE publishing.
3. Zarzalejos, Javier (2016), Populism in Spain: an analysis of Podemos, *European View*, 10.1007/s12290-016-0408-4
4. Malkopoulou, Anthoula (2009), : *PARTICIPATION IN EU ELECTIONS AND THE CASE FOR COMPULSORY VOTING*, Centre for European Policy Studies, Brussels.
5. Maškin, N.A, (2005): *Istorija starog Rima*, Naučna KMD, Beograd.
6. Milutinović, Irina R. Politički marketing i borba sa populizmom, glavne odlike izborne kampanje za Evropski parlament 2019, *Kultura Polisa*,(2019), god. XVI, posebno izdanje.
7. Mitrović, Andrej (1974), *Vreme Netrpeljivih, Politička istorija velikih država Evrope, 1919-1939*, Srpska književna zadruga, Beograd.
8. Muf, Šantal (2019). *Za Levi Populizam*, Mediterran Publishing, Novi Sad
9. McDonnell, Duncan. (2013). Silvio Berlusconi's Personal Parties: From Forza Italia to the Popolo Della Libertà. *Political Studies*. 61. 217-233. 10.1111/j.1467-9248.2012.01007.x.
10. Petrović, Rajko, Izbori za Evropski parlament 2019 u Španiji i Portugalu, *Kultura Polisa*,(2019), god. XVI, posebno izdanje.
11. Piksiades, Dušan, Istorija Populizma u Evropi, *Kultura Polisa*, (2020), god. XVII, br. 42.
12. Popov, Čedomir (2015), *Od Versaja do Danciga*, Zavod za izdavanje udžbenika, Beograd.
13. Raos, Višeslav. (2019). From Pontida to Brussels: The Nationalization and Europeanization of the Northern League. *Anali Hrvatskog politološkog društva časopis za politologiju*, 15. 10.20901/an.15.05.
14. Ribera Payá, Pablo. (2018). Measuring Populism in Spain: content and discourse analysis of Spanish Political Parties. *Journal of Contemporary European Studies*. 27. 10.1080/14782804.2018.1536603.

15. Rubio-Pueyo, Vicente (2019), *VOX: A NEW FAR RIGHT IN SPAIN?*, Rosa Luxemburg Stiftung, New York.
16. Ruzza, Carlo, Fella, Stefano (2009), *Re-inventing the Italian Right: Territorial Politics, Populism and "post-fascism"*, Routledge, London.
17. Stojiljković, Zoran, Izbori za Evropski Parlament 2014. godine, Stojiljković, Zoran, Pili-pović, Gordana, Spasojević, Dušan, (2014). *Izborne ponude i rezultati- Evropski izbori i izbori u Srbiji 2014. godine*, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd.
18. Woods, Dwayne. (2014). The Many Faces of Populism in Italy: The Northern League and Berlusconiism. *Research in Political Sociology*. Emerald Insight, 22.10.1108/S0895-993520140000022000.

ELECTORAL RESULT OF POPULIST PARTIES IN SOUTH EUROPE, CASES OF ITALY AND SPAIN

Summary: Populism represents a political orientation that is built on fundamentally fighting for the interests, proposals and needs of the vast majority of people, with the absence of a specific political ideology. The trend of forming new populist parties in Europe has been escalating in recent years. Factors that contribute to that fact are ranging insufficient income to requests for a more democratic political system, depending of the political period. South of Europe, in modern politics, represents a geographic area with turbulent political affairs, where leftwing and rightwing parties exchange governmental position in almost every electoral process. That situation has led to the making of a solid ground for new populist parties and ideas, be the ones on the left, or the right. Italy and Spain have had a similar historical backgrounds, when it comes to governmental changes. Both states went through fascist dictatorships, but also had strong communist movements, who were keen on taking governmental power and transform the country into a socialist utopia. Also, both states today have representative populist parties, be it on the right or left of the political spectrum, that have power in national governing bodies and the European Parliament. The paper uses mixed methods of research, predominantly using comparative and analytical methods, when it comes to the movements in both countries, where it goes into detail of the nature and form of political activism. Also, the paper explains reasons for their success in electoral cycles, on the national and European level. The correlation between historical movements in the countries is also analysed, as well as their effect on the movements of today. The hypothesis is that the escalation of populism has been increasing as an effect of peoples discontent in Italy and Spain, which is historically ingrained in political and economic problems of Europe's southern countries.

Key words: Populism, Italy, Spain, European Union, Election Process